

Paradigmanın İnşası: Türk İnkılabının İdeolojisinin Oluşumu ve Recep Peker

İhsan ÇOLAK*

Yerleşmiş bir değerler bütününe dayanan, toplumun zümrenin veya ferdin ilerlemesi için varılması düşünülen hedefleri tayin eden düşünceler sistemi olan ideolojiler, devletin unsurlarından egemenlik ve devlet kudretinin sağlanması ve korunması için kullanılagelmiştir. Ayrıca ideolojiler devletler için birer meşruiyet kazanma aracı olmuş ve varlıklarının devamını da bu meşrulaştırmaya borçlu olmuşlardır. Bunlardan başka toplum anlam haritalarının değiştirilmesi ve yeni bir anlam kazandırma işleviyle devletin baskı unsurlarının yanında birer sosyalleştirme aracı olarak ortaya çıkmışlardır.

Eğer bahsedildiği gibi, ideolojiler, devletler için birer meşruiyet kazanma aracı ve varlıklarının devamı için "olmazsa olmaz koşulu" oluşturuyorlarsa, Türkiye'de ulus devlet oluşturma sürecinde ideolojinin işlevine bakmamız gerekecektir. Çünkü, yeni oluşturulacak bu ideoloji, daha önce var olan anlam haritalarının ve anlam dünyalarının yerini alacak yeni bir harç veya yeni bir kuşatıcı aygıt üstlenecektir.

Modern çağ ve Batı kapitalizmini yakalamayı hedefleyen bir düşüncenin ürünü olan ideolojiler, Türk toplumu üzerinde uygulanma

imkanı bulmuş ve bu ideolojiler daha önce varolan fiili durumu adlandırma ve toplumu yeniden şekillendirmenin motoru olarak kullanılmıştır. Tanzimatla birlikte başlayan Batılılaşma hareketleri, Cumhuriyet ile birlikte hız kazanmış ve Batı medeniyetine ait birçok kavram da daha önce Osmanlı Modernleşmeciler aydınının gösteremediği büyük bir cesaretle topluma enjekte edilmeye çalışılmıştır. Çağdaşlaşma ve teknolojik gelişme hedeflerinin icracısı olan totalitarizm(1), toplumu dönüştürmedeki toptancı anlayışıyla, yeni Türk devletinde cari bir uygulama olarak kendini göstermiştir. Bunun sonucunda oluşan ulus devlet modeli dünyanın birçok ülkesi ile birlikte genç Türkiye Cumhuriyetince de benimsenmiştir.

Modern çağın, Yunan medeniyetinden yüzyıllar sonra hatırladığı demokrasi ise bir ideal olarak hedef edinilmiş, ancak bu kavram geçirdiği istihaleler ile yeni şekillere bürünmüştür. Totalitarizm, devlet despotizmi ve ölçsüz özgürlük arasında orta bir yolu bulana kadar da çok yol alacağı benzer...

Bütün bu kavram ve dönemeçler ışığında Türkiye ölçeğinde Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşu ve tek parti dönemini mercek altına almak gerekmektedir. Tek parti döneminin ideolojik söylemi ancak, dönemin dünya-

İhsan Çolak, Dağıstan Derbent Üniversitesi Araştırma Görevlisi

daki diğer başat ideolojilerle olan benzerliği ve özgünlüğü irdelenirse anlamlı bir çerçeve içine oturacaktır.

Bu ideolojinin oluşturulmasında rol alan aktörlere de bir göz atmakta fayda vardır. İşte, Recep Peker inkılabın şekillenmesinde önemli bir konuma sahip bulunması ile bu aktörler içerisinde hem bir ideolog hem de bir uygulayıcı olarak dikkat çekmektedir. Bu ideolojinin kavramsallaştırılması ve temellerinin belirlenmesindeki etkin rolü onun başlıbaşına incelenmesi için yeterli bir sebeptir.

Genç Cumhuriyet'in önemli bir ideologu ve devlet adamı olan Peker, sanıldığı gibi döneme damgasını vuran fikir adamlarının görüşlerini dile getiren bir sözcü değil, aynı zamanda yeni oluşuma imzasını atan önemli bir kişiliktir. Peker sert ve otoriter mizacını devlet yönetimine de aksettirmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın genel sektereri olduğu yıllarda Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü ile birlikte bir "başkanlar triumvırası" oluşturacak kadar merkezde bulunmuş ve Mustafa Kemal'e rağmen birçok düşüncelerini de gerçekleştirmiştir. Mizacından kaynaklanan sert ve otoriter tutumunu değiştiremediği ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada meydana gelen yeni oluşumlara ve değişmelere ayak uyduramadığı için kendiliğinden etkinliğini yitirmiş ve politika sahnesinden çekilmiştir.

Sonuç olarak, tüm bu verilerin ışığı altında yapılan çalışmaların kısa bir teorik değerlendirmesini yapmak ve günümüz Türkiye'sinin çözülmeyi bekleyen sorunlarının arka planındaki gerçeklerin ortaya konulması bu çalışmanın günümüze bakan pratik amaçlarından birisidir.

RECEP PEKER VE DÖNEMİN İDEOLOJİK SÖYLEMİ

Türk İnkılabında Demokrasi Sorunsalı ve Recep Peker:

Demokrasinin geçirdiği istihalelerle en

sonunda geldiği nokta, birey özgürlüklerinin korunması olmuş, ancak burada ikili bir sorunla karşılaşmıştır. Demokrasinin gerçekte karşılaştığı tehlikeler düal bir yapı arz etmektedir. Demokrasi "..... bir yandan mutlak iktidarla, yani hem askeri despotizmin hem de totaliter partinin iktidarıyla mücadele etmek, öte yandan da sivil toplumla siyasal toplumu tamamıyla birbirlerinden ayırabilecek ve siyasal toplumu ya kolayca kokuşmuşluğu doğuran ya da idarelerin ve şirketlerin istilacı iktidarına terk edebilecek aşırı bir bireyciliğe de sınırlar getirmek."(2) Devletlerin egemen gücü ellerinde bulundurdukları modern ulus devlet yapısında bireyciliğin kaosu mümkün görünmemektedir. Ancak totalitarizme kayma problemi her zaman için gündemdedir. Sanayi inkılabı ile birlikte endüstri toplumunun siyasal ideolojilerinden biri olarak ortaya çıkan "devletçilik" kavramını CHF parti programlarına ilk sokan Recep Peker'dir. Peker, 1931 CHF programının izahını yaparken devletçiliğe geniş yer vermiş ve dönemin genel-geçer uygulamalarından biri olduğunun açıklanmasını yapmıştır. Açıklamasında şu konulara değinmiştir.

"vazifesi, dahilinde emniyet ve asayişin temin ve ecnebi devletlerle münasebetleri tanımlanmaktan ve nihayet vatan müdafasını hazırlamaktan ibaret olan basit devlet telakkisi çoktan tarihe karışmıştır.

.....

Devletçilik vasfını yeni programında tebarüz ettirmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası dünyanın yeni telakkilerine tetabuk ettiği kadar bilhassa memleketimizin hususi icaplarına da uyan bir zihniyeti kabul etmiş oluyor. Programımızın bu mefhumu tarif eden maddesinde, memleketin bütün istihsal menbalarını ve vasıtalarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet haklarını tanımayan, serbest sermayenin çalışmasına müsaade etmeyen ve bütün iktisat faaliyetlerini benimseyen aşırı devletçilik fikirlerine yol açmayacak bir vuzuh

vardır....

Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır.

.....

Hiç bir iktisadi işte her zaman herkesi aynı derecede memnun edecek bir yol bulunmaz fakat biz bu fikirde yüksek derecesine iman ettiğimiz milli akliselime ve nefse itimat hislerimize güveniyoruz"(3).

Devrimcilik ise devletçiliğin mücadele metodu olarak parti programına girer. Devrimcilik siyasi alet için vazgeçilmez önemde bir ideolojik araçtır. Zira "Sosyal bünyeden geri, eğri, fena, eski, haksız ve zararlı ne varsa bunları yerinden söküp onların yerine ileriye, doğruyu, iyiyi, yeniyi ve faydalıyı kurmak"(4) diye tarif edilen devrimcilik halka rağmen faaliyetlerini yürütmenin tek yolu olarak görülmektedir.

Demokrasilerinde her zaman pürüzler bulunan gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkelerde demokrasi, Batı dünyasının karakteristik özelliklerinden oldukça farklılık gösterir. Az gelişmiş ülke demokrasileriyle ilgili olarak şu açıklamalara bakmakta fayda fardır:

"....Halkları son derece cahil ve fakirdir. Uzun zamanlardan beri, fikri ve teknik kabiliyetleri, muazzam servet ve sosyal imtiyaz eşitsizlikleri ile, renk ve (bazen) din ve tabii siyasi iktidar bakımından kendilerinden ayrılmış bir yukarı sınıf tarafından hükmedilmeye alışmıştır. Gerek kendileri ve gerek cedleri, bütün ömürleri boyunca şu veya bu şekilde bir otoriter hükümet altında yaşamışlardır; ve bu hükümetlerin memurları adaletin uygulanmasında dürüstlük ve tarafsızlıkları ile temayüz etmek şöyle dursun, tam tersine hareket

etmişlerdir. Bunlara ilaveten, belki de en can alıcı nokta olmak üzere, bu az gelişmiş memleketlerin halkları istiklallerini kazanmaya ve o otoriter rejimleri sözümlerine demokratik devletler haline getirmeye ancak şiddetli ve patlayıcı ayaklanmalar sayesinde muvaffak olmuşlar ve bu da iktidar koltuğuna, umumiyetle tek bir kuvvetli adam tarafından yöneltilen yeni mahalli elit zümrelerinin yerleşmesine yol açmıştır."(5).

Bu açıklamalar ile çizilen, az gelişmiş ülke devrim ve demokrasileri Türk inkılap ve demokrasi anlayışla örtüşmektedir. "Türkiye'de neredeyse kutsallaştırılmış bir devletçi zihniyet ve düşünce geleneği vardır. Doğrudan doğruya demokrasinin öznelere olması gereken unsurlar arasında bile sivil olanın meşruiyeti ve devletin fonksiyonlarının bu çerçevede üretilmesi gerekliliğini anlayışı dahi gelişmemiştir"(6). Otariter yönetim şekli Türk toplumunun yabancı olmadığı bir yönetim şeklidir. Osmanlı Devleti bireylerin örgütlenmesi, tarım toplumuna dinamizm kazandırmak için geleneksel tarım toplumlarının "merkezkaç" eğilimlerinin engellenmesi ve eski Türk topluluklarının kabileci eğilimleri ve parçalanmış yapılarının tasfiyesi için siyasi merkezî yetçiliği bir hayatîyet meselesi olarak işletmişlerdir. Ancak Tanzimatla birlikte ülkenin batılılaşma sürecine girmesi sonucu ortaya çıkan asker-sivil bürokrat ve batıcı aydın kesiminde halka bakışlar değişmiş, halka medeniyet götürmek misyonunu yüklenen seçkin sınıf, dönüştürücülük görevini üstlenmiş, ve medeniyet havariliği içine girmişlerdir. Pozitivizm kılıcını kuşanmış ve devrim sonrası cahil halka yeni iyi ve doğruları kazandırmaya çalışan Cumhuriyet bürokrasisi de bütün iyilikleri ve doğrulukları halka benimsetirken tepeden inmece, jakoben bir ideoloji halinde tezahür etmiştir"(7). Türk inkılabının başta gelen ideologlarından olan Recep Peker de bu minvalde görüşlerini açıklar.

"Üniversitenin öğrettiği bu şeyleri bir

ulusun her ferdi bir ana yolda, bir ana görüşte tatbik etmeye muvaffak olamazsa, bu ulusun, her biri başka tarafa çeken bir insan yığından farkı kalmaz. Her ulusun müşterek bir inanç istikameti olmalıdır.

.....

İnkılap dersleriyle amaç edinilen şey, Türk ana inanış istikametini, sizlere aşlamak, sizlerin kafalarınıza yerleştirmektir(8).

Toplumu şekillendirmenin ideolojik ismini inkılapçılık ilkesi olarak koymaktadır. İnkılapçılık ile halka aşılacak olan yeni iyi ve doğrulardan bahseden Peker, Dördüncü büyük Kurultayın çalışmasına sunulacak işleri aydınlatmak için 8 Mayıs 1935 gecesi Ankara Radyosunda verdiği söylevde benzeri görüşlerini tekrarlar:

Geçen yılların görgüsü, yurttaşlara müşterek bir halk terbiyesi vermenin faydasını ve gereğini göstermiştir. Okulda ve meslekte tek tek yetişmenin ulus taliinin doğuracağı çeşitli güçlükleri güvenle karşılamak ve yenmek için yeter bir güç yapacağına kani değiliz. Bu ulusun her zorluğa göğüs gerecek bir olgunluğa erişmesi için klasik terbiyeden başka, yığına devamlı ve yeni Türkiyenin ileri gidişine uyar bir halk terbiyesi vermeyi çok gerekli buluyoruz. Bunun için halk evleri, halk kürsüleri, halk hatipleri kurumlarını kuvvetlendireceğiz. Bu yollar üzerinde açılacak çalışmalar arasında ulusun kültür ve siyasa terbiyesi için değerli vasıta saydığımız radyoyu, teknikçe kuvvetli, kullanmaca kolay ve ucuz duruma getireceğiz"(9).

Yeni ideolojinin yerleşmesi için, eğitim çalışmaları ve halka ulaşma adına yapılan gayretler her zaman ılımlı ve öğretici değildir. İdeoloji bazan da karşıt görüşlerin başları ezilerek yapılmalıdır. Aşağıdaki açıklamalar inkılabın yerine göre zor kullanacağını gerekçelerini sıralar.

Bir inkılabın yapılışındaki zorluk, yerinden sökülüp atılacak ve yeniden konacak şeylerin, çokluğu, derinliği ve eskiliği ile ölçülür. Bu unsurlar ne kadar eski ise onun yerine yenisini koymak o kadar güçleşir. Bir anane ne kadar köklü ise o kadar güç sökülür. Bu bakımdan Türk inkılabı diğer inkılaplara nazaran en güç ve en çetin olanıdır.

.....

İnkılapları yapmak için çok kere zor kullanmak lazımdır. Saydığım anlamda bir değişiklik yapılırken, mukavemet ve irtica unsurları yerine göre elinde silahla veya cebinde kitapla, kafasında eskiye alışmış somurtkanlık, dilinde iğfal ve tehevürle gelip karşımıza dikilirler. Bunları vurup devirmedikçe inkılabı yapmanın ve hatta uzun devirler korumanın imkanı yoktur. Öte taraftan alışan alıştığını bırakıp alışmadığına girinceye kadar aklıdan ve şuurundan gelmese bile, kendi alışkanlık duygularından birçok mukavemetlere maruz kalır. Bu bakımdan da Türk inkılabı en ziyade zor kullanmayı gerektiren hususiyet gösterir"(10).

İnkılabın halka benimsetilmesi için oluşturulan kadro, üniversitelerde ve radyoda verdikleri "İnkılap dersleri"nde Cumhuriyetin, yenileşmenin, Batı kültürünün üstünlüklerini övüp, Osmanlı tarihi ve onun geleneklerini yermektedir. İnsanların eski olandan kurtulmaları için gerekirse zor kullanılmalıdır(11). Peker'in Parti programlarına soktuğu "altı ok" disiplini içindeki "İnkılapçılık" anlayışı, halkın bütün temayüllerine devletin el koyabilmesi olarak algılanarak geniş bir işlev alanı kazandırılmıştır. Bu görünümüyle "Peker, inkılap hamleleriyle batılılaşmacı misyonu ön plana çıkmış, pozitif aydınlatma fikrinin siyasi elit tarafından kullanılmasına bir örnek teşkil etmektedir"(12). İyilik ve doğrulukları halka ulaştırmak ve benimsetmek görevi sırasında karşılaşılabilecek tepkiler ve halktan gelen taleplere karşı zor kullanma yetkisini kendisinde görmektedir. Recep Peker'in kendi ifadeleriyle Türk in-

kılabı diğer inkılaplardan daha şumülü ve büyüktür. Çünkü o "..... yalnız siyasal veya ekonomik bir rejim değiştiren bir hareket değildir. O, ulusal, sosyal, siyasal, ekonomik, ve kültürel yaşayışın bütün derinliklerinde aynı zamanda tesirler yapmış olan inkılaptır. Hatta günlük hayatımızdaki alışkanlıklar bile Türk inkılabının tesiri altında yeniliyor"(13).

Demokrasinin Uygulanmasının İmkânsızlığı:

Siyasal katılım demokrasinin temel şartlarındandır. Demokratikleşmenin gerçekleşmesi için siyasal farklılaşmanın veri olarak alınması ve bunun siyasal değil sosyolojik bir gerçek olarak algılanması gerekmektedir. Çünkü insanlar ne akıl, ne beceri, ne yetenek, ne düşünce, ne de sahip oldukları ideolojiler açısından eşit ve aynı değildirler. Bu farklılıklara rağmen yurttaşların gündelik hayatları içinde siyasete katılma ve birbirlerini etkileyip değiştirme arzuları demokrasinin yapısını ve görünümünü belirlemektedir"(14). "Demokrasinin kendisini gerçekleştirebilmesinin biricik koşulu sosyolojik olarak farklı ideoloji ve etkilere sahip farklı zamanları, farklı mutluluk anlayışları ile yaşamak isteyen yönetilenlerin yaşamlarını bir ve aynı toplum içinde gerçekleştirmelerine izin veren bir yönetim biçiminin varolmasıdır"(15). Bu da heterojen yapı ve zamanlı demokrat ve özyönetime dayalı bir toplumun kurulmasını gündeme getirmektedir.

İnkılapların otoriter devletin ideolojik aracı olarak kullanıldığı Tek Parti döneminde demokrasi bu anlamda kullanılmazdı. Ya demokrasi uğruna inkılap ve halkı dönüştürme hareketlerinden vazgeçilecek veya demokrasinin zamanının gelmediğinden bahisle bu kavram gündemden kaldırılmaya çalışılacaktı. İkinci uygulamada biraz daha değişik olarak, cumhuriyetin faziletlerinden bahsedilirken(16) demokrasiden hiç söz etmemeleri demokrasi konusunda zamanın erken olduğu görüşünde olduklarının göstergesi olarak karşımıza çık-

maktadır.

Antidemokratik düşünce geleneğinin pratik uygulamasının kökleştiği dönemde, demokrasiyi imkânsız bulan zihniyet(17), toplumu aydınlar tarafından terbiye edilecek bir kitle olarak görmekle gündelik hayat içinde özgür bir tartışma ortamında üretmek şansını, cumhuriyetin temellerini atarken kaybetmiştir. "Cumhuriyet tarihi demokrasinin tarihi değil, aksine ordu ve bürokrasinin denetimi ve kitleleri devletin resmi ideolojisi haline gelen Kemalist görüşün çizgisine çekmenin tarihi olmuştur"(18). Antidemokratik düşüncelere ait bu tanımlamada, bu düşünce şekillerinin iki anlayıştan kaynaklandığı öne sürülmektedir. Bunlardan birincisi, serbest düşüncenin hükümetin kuruluşu ve işleyişinde etkili olmayacağı iddiasıdır. İkincisi ise, bu fikir çatışmalarının hükümetin siyasi yapılanması ve kuruluşu üzerinde esaslı bir etkisinin olmaması gerektiğidir. Siyasal iktidarın çoğunluğun değil, modernleştirici bir azınlık sınıfın elinde bulunduğu veya bulunması gerektiği, çoğunlukların değil, azınlıkların devlete hakim olduğu veya olması gerektiği savunulur(19). Bu ayırımı göre Türkiye Cumhuriyeti İnkılap seçkinlerinin düşüncesi daha çok ikinci kısım düşünce içine girmektedir. Demokrasi bunlara göre ulaşılmaması gereken bir hedef olmasına karşın demokrasinin mevcut zeminde uygulanmasının mümkün olmayacağı ve gerekli sosyal ve kültürel altyapılarını tamamlayan halka uygulanacak olan eğitim ve dönüştürme işlemi sonucunda hedef kitlenin sosyalleşmesinin sağlanmasından sonra demokrasi kurumları ile birlikte kitlenin sosyalleşmesinin sağlanmasından sonra demokrasi kurumları ile birlikte işletilebilecektir. Peker göre, gerçek demokrasi, mülkiyeti esas kabul etmekle birlikte sermaye ve işçi sınıfını kontrol altına alan, liberalizmin kaos ortamına fırsat vermeyen ekonomide "ılımlı" siyaset ve idarede "sıkı" bir devletçilik ve "otoriter demokrasi" dir. Peker demokrasinin izahını şöyle yapar:

Arkadaşlar; bilirsiniz, demokrasinin ki-

sa tarifi (halk tarafından halk için) yönetimidir. Halktan gelen seçimle iş başına geçenlerin çalışmaları halk için olmalıdır. Yani bir adam kendiliğinden ben şuyum, buyum diye iş başında bulunmayacaktır. Onu; ulu varlık, ulus, vazifeli kılmaktadır. O da çalışırken kendi için değil, ailesi için değil, kendi ihtirası için değil, halk yığınının umumi menfaatlerinin hedefini gütmelidir. Demokrasinin öz tarifi budur. Bu tarifi böylece aldıktan sonra şekilleri, usulleri, yolları, tabik edileceği yurdun ve ulusun karakterine, tabiatına, iklimine göre çeşitlenir. Bu usuller zaman zaman yer yer, çeşit çeşit kullanılmış, bırakılmış, değiştirilmiştir. Bizim siyasal yaşamımızda idarenin halk tarafından ve halk için oluşunu tebarüz ettirecek noktaları şöyle sıralayabilirim: Bir defa bizde, devlet varlığında (kuvvet birdir) yani (tevhidi kuva) dediğimiz ana prensip hüküm sürer; o da ulustur(20).

Peker, Demokrasi açıklamasını yaptıktan sonra onun önemli bir rüknü olan seçim konusunda yukarıdaki teorileri destekler mahiyette fikirlere sahiptir. Seçimin tek dereceli olması onun için daha demokratiktir ve uygu anması vaktinin gelmesini o da istemektedir. Ancak bu uygulamanın, vaktinden önce yapılması ülkeyi zor durumda bırakacaktır. Ülkenin selameti adına bu uygulamaları geciktirmek gerekecektir. Milletvekili seçimi münasebetiyle yapmış olduğu nutukta bu konuya değinir.

Zaman zaman CHF programının iki dereceli intihabı tasvip etmiş olmasına itirazlar işitiyoruz; bu mütelea da bulunanlar bence iki sebepten hataya düşüyorlar. Ya programımızdaki hükümleri okumadıklarından ve yahut memleketimizin bugünkü vaziyetini iyi mütelea edemediklerinden.... Bir kere bütün esasları en yeni ve en ileri fikirlere dayanan CHF programında prensip olarak iki dereceli değil bir dereceli intihap iltizam olunmuştur. Fakat yalnız memleketin bugünkü fiili vaziyetine uygunluk noktasından değil aynı zamanda bugünkü hale göre demokratik fikirlere de daha ziyade uyan bir şekil olmak üzere ve muvaka-

katbir zaman için iki dereceli intihapta kalmak bir zaruret olarak ifade olunmuştur... Vatandaşlarımızın irfan ve umran yolunda çalışması her gün bizi bir dereceli intihaba başlayacağımız devre yaklaştırıyor. O devre kavuşuncaya kadar vatandaşların millet meclisine aza seçmek işini hayatı ve siyaseti, neşriyat ve tebligatı nisbeten iyi takip edebilen ikinci müntehipler kademesine bırakması ve bu kademeyi bilerek anlıyarak bizzat intihap etmesi demokratik düşünceler noktasından dahi müreccah olmak lazım gelir(21).

Kapalı ve antidemokratik devlet uygulamasında hedefin yeni bir toplum tasarımı sürecinde, toplumun yeni olana alıştırılması sonuna kadar bir sınır tayin eder. Bu süreç içinde toplumun iyiliği için devletin yaptığı bu uygulamalara herkesin katılması gerekmektedir. Hakim ideolojinin dışındaki fikirler isabetsiz ve zararlıdır(22).

Merkeziyetçi otoritenin, vatandaşın düşüncesi, kabulleri ve tercihlerine müdahale etmesi ile vatandaşlarını hiçbir alanda özgür bırakmayan, onları "resmi vatandaş" yapan anti demokratik bir devlet yapısı doğmuştur. Cumhuriyetin en azından başlangıçtaki bir dönemini devri saadet olarak görmekte ısrar eden aydın kesim ise değil soruna çözüm getirmek, anlamaktan dahi aciz görünmektedir (23). Çoğunluğun, azınlığın hakimiyetine tabi olma mecburiyeti "demir kanununa" uymak durumunda bırakılması(24), onların vesayet rejimi ile yönetilmesi görüntüsünü ortaya koymaktadır.

Fert ve Devlet:

Aşırı hürriyetçi ve aşırı devletçi siyasal sistemlerin dışında fert ve devlete dengeli bir rol biçtiğini söyleyen Kemalist rejim, otoriter görüntüsünün ağır basması ile ferdi hürriyetlere daha az önem veren ve devleti kutsallaştıran zihniyete sahiptir. "Fert ve devlet birbirine karşıt değil, birbirinin tamamlayıcısıdır" (25) ve "Fert devlet için devlet de fert için asla

fedâ edilemez"(26) sloganik ifadelerinin yanında icraatlarında fert yeni ve doğru olan bilgilerle aşılacak ve toplum düzeni için fedâ edilebilecek bir varlıktır. Toplumun rehafı ve genel ve yüksek menfaatleri ön plandadır. Hatta fert toplum içinde bir hiçtir ve toplumla anlam kazanmaktadır. Fert, "Millî aklîselim ve nefis"e iman ile bağlanmalıdır(27). Bu konuda Recep Peker'in görüşleri ilginçtir.

"Herhangi bir yurttaş, kendini ulusun varlığı içinde bulunduğu yurdu koruyucu ve kuvvetlendirici bir vazife alması gerektir. Yurt denen ve kendisine kutsiyet verilen büyük ana varlığın tükenmez kaynağı olan ulus, hepsi tek tek olan ve hepsi ayrı tarafa çeken insanların bir araya gelmesinden teşekkül edince, benim sosyal düşünceme göre bir değer ifade etmez. Fertlerin yarattığı kalabalık yekûnun, yani ulusun; hiçbir zaman ara vermeyen hayat mücadelesi cereyanları içinde daima muvaffak olabilmesi, yurt dediğimiz büyük varlığın ön olması ve her kavgada üstün çıkması için, düşüncede, harekette bir ve birleşik olması gerektir"(28).

Bu düşüncelerle ferde yüce olan cemiyet hayatı için önemsiz ancak lüzumlu bir nesne konumu biçilmektedir. Ulusun birlik hayatı lüzumu kadar kuvvetli olmadıkça hiçbir özel varlığın değeri ve faydası yoktur(29). Her ferdinin "Cemiyet ruhu"na saygı ve itaatla eklenmiş bir topluluk oluşturma çabaları ile meydana getirilen millet, "millî disiplin" fikrini yaşatacak, fertlerin alışkanlık ve uysallık itiyatları kuvvetlendirilecektir(30). Fertlerin değerleri, içinde buldukları toplumla kaimdir. Birey olarak bakıldığı zaman değerleri yoktur. Peker bu konuda en çarpıcı ifadelerini İnkılap Dersleri adlı eserinde kullanmıştır.

İnsanlar tek tek bakıldığı zaman değerleri sıfırdır. İhtisas, ilim ve enerji bakımından saydığımız vasıflar yüksek bile olsa; bu vasıflar eksik, fakat birleşmiş insanların teşkil ettiği kütle karşısında büyük ulus davasını yürütmeye imkân bulamazlar. Onun için hem politika, hem ekonomi bakımından ayrı ayrı

kıymetli olan bu noktayı; bilhassa sosyal bakımdan en karanlıktan en aydınlığa, en kötünden en iyiye, en geriden en ileriye gitmek iddia ve davasında olan biz Türkler, daima göz önünde tutmalıyız. Yüreklerimiz daima bu inançla çarpmalı, daima bir ve beraber olmalıyız(31).

Peker'e göre; "İnsanların, amacı yüce olan toplum menfaatleri doğrultusunda çalışması gerekirken, liberalizmin anarşi ortamını oluşturan yaşama biçimini savunması"(32) bir sapma olarak nitelendirilir. Ayrıca, aslı gayeyi unutup hürriyet sarhoşluğu içinde suistimaller ve karmaşa ortamına giden toplumların bir arada yaşama şansının olmadığı kanaatine sahiptir.

Demokrasi ve "Disiplinli Hürriyet"

Türk demokrasininin problemlerinin temel kaynağı kutsallaştırılan, emredici ve bütün haşmetiyle kamu alanının yanısıra bireye ait alanı da kaplayan veya kaplama arzusunda olan geniş cüsseli ve hantal devletin varlığıdır (33). Bu sorunlar demokrasinin kuruluş aşamasında otoriter-totaliter oluşum ile beraber başlamasından kaynaklanmaktadır. Hürriyet anlayışı hakim gücün belirlediği dar sınırlar içinde gelişmiş, disiplin kavramı hürriyetin öncü kuvveti olarak belirleyici unsuru olmuştur.

Geniş hürriyetin daima karışıklık ve anarşiye sebebiyet vereceğinden bahseden Peker, hürriyetin "uğrunda en fazla kan dökülen kıymetli en üstün görülen"(34) bir amaç olduğunu, yüzyıllardır insanları hürriyet mücadelelerinde bulduklarını anlattıktan sonra aşırı hürriyetin insanlara mutluluktan çok zarar getireceğini ifade eder. İnkılapları iki gruba ayırır, birincisi, halkın özgürlükler adına yaptığı inkılaplardır. İkincisi ise yüzyılın özelliği olan sınıf inkılaplarıdır. Türk inkılabı bir hürriyet inkılabıdır. İdarenin suistimal edilmesi karşısında yapılan bu inkılaplar, insanlığı nefes alır hale kavuşturmalarına rağmen, zamanla inkılabı yapan idealist insanların eksilmeleri ile

demokrasiler de zarara uğradı. Peker'e göre sınırsız özgürlükler sapmalara sebebiyet verecektir (35). Bu konudaki çarpıcı örneği ise şöyle verir: "Kutup cumudiyelerinin üstünde birbirini yiyen hür foklar var; Alaska'da birbirini yiyen hür ak ayılar var"(36). Buna mukabil, "Memleketin şehirlerinde, köylerinde limanlarında dağlarında... işleri insanlık şartlarına uygun esaslarla tanzim eden birbirini çiğnemedi, ezmedi ve kurduğuna bozmadan, yıkmadan yaşayan"(37) medeni milletlerden bahsederken disiplinli hürriyetin donelerini de vermektedir. İrade artık, topluluk kuralları arasına girerek rasyonel sosyalizasyonun gücüne boyun eğmek zorundadır. "Hürriyette ölçülere, kanun kayıtlarına razı olmamak yüzünden vatandaşın şerefi, hakkı emniyeti ve memleketin birliği, kuvveti tehlikeye düşer. Bedbinlik, ümitsizlik artar. En akli başında insanlar bile özgürlüklerden şikayete başlarlar"(38). Başta fok balıkları ve ayılar örneğinde olduğu gibi vulgarize edilmiş izahat ve bir fobi şeklinde gelişen ülke birlik ve bütünlüğünün tehlikeye düşmesi, dağınıklık ve bozgunculuk tehlikeleri karşısında önerilen tek metod disiplinli bir yönetim kurmaktır. Ancak disiplinin iradeyi silen uygulaması ile fert özgürlüklerine büyük sınırlar getirmesi ise onun için bir hiç olan ve toplum için yaşaması gereken bireye uygun görülen bir yaşama tarzıdır. Ülkeler için disiplinin asıl işlevi, "talep eden ve kendisini güçlendirmesini bilen her gücün emrine tam bir yansızlıkla" girmesi bunun yanısıra da tek bir kahramana tapınmanın sağlanması işlevidir. Önder kişiliğe coşkuyla bağlılığın, şahsi yeteneğin bir sanat olarak kullanılmasına karşılık, "onur" kültürüne ve tekdüzeleşmiş alışkanlıklara yönetilmesi şeklinde görünümüdür(39).

Peker, farklılıklar, hoş görmemekte ve toplum içinde meydana gelen farklılıkların toplumu ihtirasların esiri yaptığını belirtmektedir. "Bireylerin yetişme farklılıkları, düşünce ve görüş ayrılıkları ve menfaat hesaplarıyla bir millet hareketli bir ihtiras manzumesidir"(40). Bir toplumda başka başka fikirlerin varlığı o

toplum için zenginlik değil anarşi kaynağıdır. Ayrıca İnkılabı yapanların fikirleri dışında oluşan her düşünce batıl ve zararlıdır. CHP üçüncü kongresinde İnönü'nün açıklamalarında Serbest Fırka için şu sözleri söyler: "karşımıza çıkanların fikirlerinin ve içtihatlarının bizim kanatımızca isabetsizliğinde ta bidayetden itibaren asla tereddüdümüz yoktu"(41). Aslında ülkede her türlü özgürlükler mevcuttur, ancak muhalefet etme özgürlüğü memnudur. Konuşmak serbesttir, fakat muhalif - aynı zamanda bozguncu-fikirilere karşı, devrimleri muhafaza etmek için konuşmak şartıyla, Peker Türk gençlerine konuşmayı ama sadece bu tür fikirlerle karşı olan konuşmayı tavsiye etmektedir.

"Konuşmak bir telkin vasıtası olduğu kadar en tesirli yoldan bir halk müdafası vasıtasıdır da. Medeni adamın dilinden kuvvetli müdafâ silahı yoktur. Nefsine ve şerefine itimad olanlar için medeni ve şeref kıymeti bilir bir millete sözden daha keskin emniyet vasıtası olamaz. Hakkını kullanmak için, sesini kullanmayanların muhitinde haksızlığı revacına şaşmamak lazımdır. Her mefkureci vatandaş neredede ve hangi şartlar altında olursa olsun cemiyetin ve inkılabın hakkını müdafâ için de konuşma vasıtasını kullanmalıdır. Aldatanların ve fesat yapanların silahlarını körletmek için de güç bir iş değildir.

Bir cahilin bir ahlâksızın aldattığı masum insanlar kalabalığının karşısına dikilen bir idealist hatip, canlı ve inanlı kısa bir nutukla derhal hakikatın galebesini temine muvaffak olur"(42).

Konuşmanın sadece iktidarın fikirlerini yaymak için olduğu düşüncesi içinde olan Peker, yabancı ve bozguncu fikirlerden, zararlı mikropların sıhhatli bünyelere etki edemeyeceği örneği ile toplumun zarar görmeyeceğini açıklarken; yanlış düşünüşlü, kara görüşlü, bir avuç insan diye nitelendirdiği muhaliflerden de etkilenilmeyeceği güvencesini vermektedir. Ancak daha önce de zikrettiğimiz bozgunculuk fobisinden kurtulmuş değildir(43). Basın

yayın hürriyeti ile ilgili olarak "Takrir-i Sükun" yasaının gerekçelerini sıralarken yine düşman fikirlerden ve bozgunculuktan bahseder. Görülen odur ki "sıhhatli bünye" dediği ülke yönetiminin sağlıklı işlemesi hususunda onun da tereddütleri vardır.

"Bugün Türkiye'de söz hürriyeti, yazı hürriyeti var. Fakat şeref satıp para kazanmak isteyenler bu vasıtayı kullanamazlar. Neşir hürriyetine rağmen bir hıyanet vesikasını devlet müsadere eder. Cumhuriyet ve milliyet düşmanlarını milletin ruhuna kargaşalık aşılayanları kanun takip eder." Devlet seçkinlerinin bugün dahi ifade ettiği bu hıyanet ve Cumhuriyet düşmanlığının ölçüsü ise yine kendileri tarafından belirlenen ve kanunla sabitlenmemiş değerlerdir. Ülke demokrasisinin en önemli sorunlarından biri olan muğlak ifadelerle devleti korumaya çalışma sürekli yanlış anlaşılmalara sebep olmuş, haksız uygulamaları ve sebepsiz mağduriyetleri beraberinde getirmiştir. 1925 yılında yürürlüğe giren Takrir-i Sükun yasası; "Gericiliğe ve ayaklanmaya, memleketin sosyal düzeninin, huzurunun, sükununun, güvenliğinin ve asayişinin bozulmasına sebep olacak bütün kuruluşları, kışkırtmaları, davranışları ve yayımları, hükümet, Cumhurbaşkanının onayı ile kendi başına ve idari olarak yasaklayabilir"(44) şeklindeki genel ve bağlayıcı gücü çok şumüllü olan bir yasa özelliğindedir.

Peker bu yasanın çıkmasında önemli rol oynamış ve mecliste savunmasını yapmıştır (45). Peker'in diğer eser ve beyanlarında bu konu ile ilgili birçok ifadeye rastlanır. Disiplinli Hürriyet makalesinde yukarıda zikredilen ifadesinin yanında İnkılap Dersleri adlı eserinde benzer görüşleri ileri sürer. "Hürriyet namına ve hürriyet havası içinde Derviş Vahdeti adlı bir meczup, Volkan isimli bir gazete çıkarıyor ve "İttihad-ı Muhammedi" koymuş olduğu bir parti teşkil etmiş bulunuyordu"(46). Osmanlı döneminin bu özgürlük ortamını tenkit ederken bu tür ayrı düşüncelere izin verdiğinden bahisle bir karşılaştırmada bulunmaktadır:

"Bugün bile böyle bir gazetenin çıkmasına müsaade edersek, neticesi ne olur. O zamanki İmparatorluk buna hürriyet namına müsaade ediyordu"(47).

Peker İnkılabın yerleştirilmesi için demokrasinin daha sonraya da bırakılabileceğini açık yüreklilikle söylemiş ve demokrasinin askıya alındığı bu dönemin baş mimarlarından biri olmuştur. Ancak daha önce de belirtildiği gibi Peker'in uyguladığı ve düşündüğü bu fikirler onun kişisel sapmalarının ürünü değil inkılap seçkinlerinin beraber ve plânlı amaçlarının ürünüdür. Ancak bu amaçların hayata geçirilmesi Peker'in radikal uygulamalarıyla daha da çabuklaştırılmıştır. Antidemokratik düşüncenin bütün yükleri şüphesiz Peker'in omuzlarına yüklenemez. Ancak onun, bu yoldaki etkinliği ve önemi de tartışılmaz.

SONUÇ:

Bu çalışmamızda dünya siyasal platformunda milletlerin devletleri oluştururken, Türkiye'nin özgül koşullarında devletin bir millet yaratma girişiminde nasıl bir öncü rol takındığını sergilemeye çalıştık. Osmanlı Devletinin son yıllarında gelişen modernleştirici asker sivil bürokratin elinde geleğın bir kenara atılarak çağdaşlaşma hamlelerine başlaması ile Türk toplumu yeni bir devir içine girmiştir. Ancak Osmanlı modernleşmecileri toplumun genel dokusuna ve halkın yaşayış tarzına çok fazla nüfuz edememiş, bu da asker-sivil bürokrat ve aydınların halktan kopuş sürecini hızlandırmıştır. Bundan sonra Osmanlı Modernleşmesi halktan ayrı, başka bir mecrada cereyan edecektir. Cumhuriyetle birlikte meydana çıkan yeni yapı yönetimin tümüyle modernleştirici elit eline geçişini kolaylaştırmış ve halka, daha önce başarısız olan çağdaş değerlerin aşılması ameliyesine başlanmıştır.

Bu bağlamda oluşturulmaya çalışılan devlet ve onun; bu devletin içini dolduracağı varsayımıyla mobilize etmeye çalıştığı milletin

belli bir ideolojiyle kuşatılması gerekiyordu. Oluşturulmaya çalışılan yeni toplum yapısı ve kazandırılmaya çalışılan yeni değerlerin halka benimsetilmesinin zorluğu karşısında batılılaştırma, modernleştirme hareketleri Cumhuriyetin başlangıcında pratik uygulamalar halinde gelişirken zamanla ideoloji kalesine sığınma zarureti hissetmiştir. Toplumun tepkisi ve devrimin sıcak döneminin bitip yeni ve sıkıntılı bir dönemin başlaması da ideolojik bir yapılanmayı mecbur kılmıştır. Yeni toplum tasarımının hayata geçirilmesi için her yol mübah sayılmış zor kullanma, otoriter yönetim, yasaklar ve sınırlamalar yolu ve ideoloji kültürü ile rejim sağlam kaleler arkasında koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

Dönemin genel yapısı olan global şekillenme içinde "Muassır medeniyet seviyesi"ne ulaşmak hedeflenerek, global toplumun bir üyesi olma gayretleri dönemin başat ideolojisi olan modernizmi ve onun gerekleri olan ulus devlet ve pozitivizmi de beraber kabul etme ve uygulama zarureti doğurmuştur. Ancak daha sonra da görülecektir ki globalleşme hızlı bir partikülleşmeyi de meydana getirecektir. Globalleşen etkin kültürün karşısında alıcı durumundaki toplumlar içlerine kapanarak kapalı bir topluma doğru adım adım ilerleyecektir. Tüm dünya ulusları ile birlikte, tek bir kültür halitası içinde bütünleşme arzulanırken, modernliğin baskın yöntemlerinin uygulanması ile halk geri adım atarak daha küçük parçalara ayrılmıştır. Cumhuriyetten sonra ideoloji olarak çağdaşlaşma benimsenerek Batı'nın modernizmi, potitivizm de yedeğine alınarak uygulanmaya çalışılmış, ulus devlet fikrinin de olgunlaştırılması ile insanların yapay beraberliklere sürüklenmelerine sebep olmuştur. Modernizmin toplumumuza hediyesi olan ulus devlet, iki tarihsel işlevin yerine getirilmesinin mümkün olmayacağı gerçeğini de hatırlattı. Artık, "Özel mahalli grup kimliklerine bir anlam kazandırmayacak kadar büyük, global ekonomik güçlerle baş edemeyecek kadar küçük olan ulus devlet" ne otonominin temel bi-

rimi ne de ortak kimliği ifade eden bir araç vasfında değildi. İç siyasal düzlemde ortaya çıkan bu duum yanında, dış düzlemde oluşturulmaya çalışılan evrensel kültürün ögesi olma çabaları da toplumu yanılığalar içine sürüklemiştir. Evrensellik oluşturma çabaları sonucu görüntüsel olarak var görülen bu durum, aslında toplumların bir büyük evrende yaşıyor olmasına rağmen bu evrende varlığı hissedilen hakim unsurlardır. Evrensel modern değerlerin alıcısı durumundaki halk tabakasının ise bu evrenden ayrı, edilgen ve işlevsiz bir görünümü vardır. Toplum cephesinde oluşan bu yeni durumu gözden geçirdikten sonra birey kimliği hususuna da göz atmak gerekecektir.

Fert iradesi rasyonel sosyalizasyonun emrine girmek zorunda bırakılarak zayıflamış, onun bireysel eylem yeteneği elinden alınmaya çalışılmış ve rasyonel disiplin fert gücünün üstünde bir konuma oturmuştur. Statü tabakalaşmasının ve sınıfları ortadan kaldıran bir sistem tasarımı ile ferdin özne özelliğinden koparak nesne özelliğine bürünmesi, alınan emri kişisel eleştiride bulunmaksızın tam bir inkiyadla yerine getirmesi arzulanmış, disiplinli bir nesil yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Yeni yetiştirilecek bu nesil disiplin ruhunu ve yeni ideolojiyi bütün topluma yaymakla görevlendirilecekti.

Zira, daha önce de zikrettiğimiz üzere ideolojinin belli bir kitleyi, belli amaçlar doğrultusunda, belli bir grup dinamiği ile manipüle etme hedefi açıktır. Geleneksel toplum anlam haritalarının eskimesi ile oluşturulmaya çalışılan yeni toplum anlam haritaları toplumu tümüyle kapsayan tümel ideolojilerle gerçekleşecektir. Bir strateji ile ortaya çıkmış olan ve elit kontrollü bir grup ideolojisi, zaman içinde tümel bir ideoloji olabilmektedir. Lapierre'nin çözümlemesiyle ideolojiler tümüyle otoriteye yönelik olma özelliğine sahiptir. Kıyıcı, kavgacı, hasma karşı katı olan ideolojiler, hoşgörüyü yalnızca tehdit altında görülmediği zamanlarda gösterilen lüks bir tavır olarak kabul ederler. Çoksesliliği, muhalefeti ve hürriyet-

leri kaos, ve tahrip olarak gören tek parti ideologları, sınırlandırılmış hürriyetten yanadırlar. Her bireyinin, toplum ruhu ile kenetlenen ve bağlanan, bir millet oluşturulma uğruna farklı fikirler, serkeşlik ve bozgunculuk olarak görülmektedir. Bu uğurda hedef olarak alınan demokrasi ilkesi ise askıya alınarak otoriter bir yönetim mübah kılınabilecektir.

Recep Peker'in şahsında Cumhuriyet'in ilk yıllarında kotarılmaya çalışılan ve zamanın konjoktürüne de denk düşen homojen, farklılıkları gözardı eden disiplinli ve merkezi yönetime bağlı bir toplumun oluşturulma sürecini incelemeye çalıştık. Yeni bir toplum oluşturmaya çalışan tek parti ideologları ve inkılap seçkinleri, İnkılabın pratik uygulamasına giydirilecek olan ideolojiyi üretmişler, zamanın uluslararası arenasındaki liberalizm buhranı ve totaliter faşist ve sosyalist ideolojilerin yükselmeleri karşısında etkilenmişlerdir. Bu etki üretilen ideolojinin, diğer ideolojilerin karışımından oluşan eklektik bir şekilde yapılanmasına da sebep olmuştur. Tek parti döneminin önemli ideoloğu olan Recep Peker ise, totaliter eğilimleri ile, türetilen yeni ideolojinin şekillenmesinde büyük roller oynamış, dönemin genel fikir yapısının oluşmasında esaslı katkılar sağlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasından tek parti döneminin bitmesine kadar önemli görevlerde bulunmuş olan Peker, otoriter ve totaliter fikir yapısı ve toplumu yeni sosyal düzene uydurma ve şekillendirme gayretleri ile döneme imzasını atmıştır. Hatta günümüze kadar gelen devletçi geleneğin ve demokratikleşmedeki zorlukların temelinde yatan dönemin fikir yapısı bu şartlar altında oluşmuştur.

Zamanın Faşizm doktrini ile de benzeşme veya örtüşme gösteren, sınıfsız, ayrışmasız, homojen ve totaliter motifler taşıyan bu ideolojinin zamanın içinde nasıl kendi kendini tüketebileceğini irdelemeye çalıştık Buna göre, çoğulculuğun, katılcılığın, yeniden yükselen demokratik özgürlükçü devlet sistemiyle, Kemalizmin ve onun Recep Peker versiyonu-

nun örtüşmediği açıkça görülmektedir.

DİPNOTLAR

1 Alain Touraine, *Modernizmin Eleştirisi*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), s. 369.

2 Alain Touraine, a.g.e, s. 359

3 C.H.F. Programının izahı, Fırka Katibi Recep Peker tarafından 16 teşrinievvel 1931 tarihinde İstanbul Darülfünunu konferans salonunda konferans olarak teşrih edilmiştir. Bu konferansın basılarak teşkilata tevzi edilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi Fırka grubunun 31. 10. 1931 tarihli içtimamında karar verilmiştir.

4 Recep Peker, *İnkılap Dersleri*. (İstanbul: İletişim Yayınları 1984), s. 18.

5 David Spitz *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1969), s. XII.

6 Vedat Bilgin, "Türkiye'de Antidemokratik Düşünce Geleneği Üzerine, *Türkiye Günlüğü*, (Nisan 1989), s. 16.

7 a.g.e., s. 16.

8 Peker, *İnkılap Dersleri*, (İstanbul: İletişim Yayınları. 1984), s. 14.

9 CHP Genel Katibi Recep Peker'in söylevi, (Ankara 8 Mayıs 1935), s. 6.

10 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 18-19.

11 Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyetinde; Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, (Ankara: Yurt Yayınları. 1981), s. 321, Aynı konu için bkz. Kemal Karpaz, *Türk Demokrasi Tarihi*, (İstanbul: İstanbul Matbaası. 1967), s. 53.

12 Bilgin, Age, s. 16.

13 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 19.

14 Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Erdoğan, "Demokrasi Laiklik Resmi

İdeoloji", *Türkiye Günlüğü*, (Temmuz - Ağustos. 1995).

15 Erkan Akın, "Kemalizm, Laiklik, Halkçılık ve Demokrasi" *Türkiye Günlüğü*, (Kış. 1990), s. 72.

16 Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözleri mevcut durumu doğrulayıcı niteliktedir: "Cumhuriyet fazilettir. Sultanlık korku ve tehdide müstenid bir idarecidir. Cumhuriyet idaresi faziletli ve namuskar insanlar yetiştirir. Sultanlık korkuya, tehdide müstenid olduğu için korkak, zelil, sefiî, rezil, insanlar yetiştirir. Aradaki fark bunlardan ibarettir." Arı İnan, *Düşünceleriyle Atatürk*, (Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), s. 72.

17 Daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Erdoğan, "Halksız Demokrasi", *Liberal Toplum Liberal Siyaset* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993). ve "Türkiye'de Bürokratik Yönetim geleneği ve Bürokrasi", age.

18 Akın, a.g.e., s. 80.

19 Spitz, a.g.e., s. 6 - 7.

20 CHP Dördüncü Büyük Kurultayında Recep Peker'in Söylevi, Ankara 13.5.1935.

21 Peker, *Bir intihap nutku*, (Ankara Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933), s. 8 - 9.

22 İsmet İnönü, CHF Üçüncü kongresi Genel Başkanlık Beyanname, (10-V-1931. Pazar), s. 4.

23 Erol Özbilgen, *Pozitivizmin Kıscasında Türkiye*, (İstanbul: Ağaç Yayıncılık. 1994), s. 121.

24 Spitz, a.g.e., s. 23.

25 A. Afet İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Aktaran Orhan Türkdoğan, *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*, (İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1982), s. 25.

26 a.g.e., s. 26.

27 Peker, *CHP Programının İzahı*, (Ankara: Ulus Matbaası, 1931), s. 10-11 CHP Genel Sekreteri Recep Peker tarafından 16 Teşrinievvel 1931 tarihinde İstanbul Darülfünunu konferans salonunda konferans olarak açıklanmıştır.

28 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 48.

29 Peker, Yeni Halkevlerini Açma Nutku *Ülkü Halkevleri Mecmuası. C. 7 S. 37* (Mart - 1936), s. 3.

30 Peker, Disiplinli Hürriyet. *Ülkü Halkevleri Mecmuası. c. 1, s. 3* (Nisan 1933).

31 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 49.

32 Peker'in bu ve benzeri görüşleri için bkz. a.g.e., s. 26 - 27.

33 Lütfullah Karaman ve Mithat Baydur, "Retoriğe Karşı Pratik Sözde Halkçılık Özde Siyasal Seçkincilik" *Türkiye Günlüğü*, (Mayıs - Haziran 1994), s. 41.

34 Peker, *Disiplinli Hürriyet*, s. 177.

35 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 25 - 26.

36 Peker, *Disiplinli Hürriyet*, s. 177.

37 a.g.e., s. 177.

38 a.g.e., s. 178.

39 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1993), s. 222.

40 Peker, a.g.e., s. 179.

41 İnönü, CHP Üçüncü kongre Nutku, s. 5.

42 Peker, Konuşunuz Kandırmaz, *Ülkü Halkevleri Mecmuası. c. 1. s. 1* (Şubat 1933), s. 21.

43 Rauf Orbay Döneminin yönetim kadrosuna hitaben yaptığı konuşmasında bu korkunun yersiz olduğunu dile getirmiştir. Meclis görüşmeleri sırasındaki ilgili konuşma

şöyle cereyan etti: "... Böyle bir ayaklanmadan ötürü ulusal egemenlik ve cumhuriyetin yıkılacağını sanmak yürek zayıflığından başka birşey değildir. Genç ayaklanması oldu diye Cumhuriyetin ve ulusal egemenliğin temeli olan anayasa bozulamaz." Takrir-i sükun hakkındaki kanun layihası üzerine, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 2 Mart 1925, c. 5, d. 2, T. 2, s. 138

44 Tefvik Çavdar, Cumhuriyetin Başlangıcında Filizlenen Demokrasi ve "Takrir-i Sükun" Yasası, *Birikim Dergisi* s. 4, (Ağustos - 1989), s. 39.

45 a.g.e., s. 39.

46 Peker, *İnkılap Dersleri*, s. 33.

47 a.g.e., s. 33.

KAYNAKÇA

Akın, Erkan, "Kemalizm, Laiklik, Halkçılık ve Demokrasi" *Türk Günlüğü*, (Kış 1990).

Bilgin, Vedat, "Türkiye'de Antidemokratik Düşünce Geleneği Üzerine", *Türkiye Günlüğü*, (Nisan 1989).

Çavdar, Tefvik. Cumhuriyetin Başlangıcında Filizlenen Demokrasi ve "Takrir-i Sükun" Yasası, *Birikim Dergisi* s. 4. (Ağustos - 1989).

Erdoğan, Mustafa, "Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji", *Türkiye Günlüğü*. (Temmuz - Ağustos, 1995).

Liberal Toplum Liberal Siyaset, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993).

İnan, Arı, *Düşünceleriyle Atatürk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

İnönü, İsmet, *CHF Üçüncü Kongresi Genel Başkanlık Beyannamesi.*, (10 - V - 1931, Pazar).

Karaman, Lütfullah ve Baydur, Mithat, "Retoriğe Karşı Pratik Sözde Halkçılık Özde

Siyasal Seçkincilik", *Türkiye Günlüğü*, (Mayıs - Haziran 1994).

Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.

Özbilgen, Erol, *Pozitivizmin Kıskacında Türkiye*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1994.

Peker, Recep, *Bir İntihap Nutku*, Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Programının İzahı, Ankara: Ulus Matbaası, 1931.

Disiplinli Hürriyet, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, s. 3, (Nisan 1933).

Konuşunuz Konuşturunuz, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, s. 1, (Şubat 1933).

C.H.F. Programının İzahı, 16 Teşrinievvel 1931.

CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Söylevi, Ankara 13.5.1935.

CHP Genel Katibi söylev., Ankara, 8 Mayıs 1935.

Yeni Halkevlerini Açma Nutku, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 7, s. 37, (Mart - 1936).

İnkılap Dersleri, İstanbul: İletişim Yayınları, 1984, (Birinci Baskı, İstanbul Devlet Matbaası, 1931).

Spitz, David, *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1969 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 2 Mart 1925. C. 5, D. 2, T. 2, s. 138.

Touraine, Alain, *Modernizmin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Tunçay, Mete, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, Ankara: Yurt Yayınları, 1981.

Türkdoğan, Orhan, Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri, İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1982.

Weber, Max., *Sosyoloji Yazıları.*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1993.